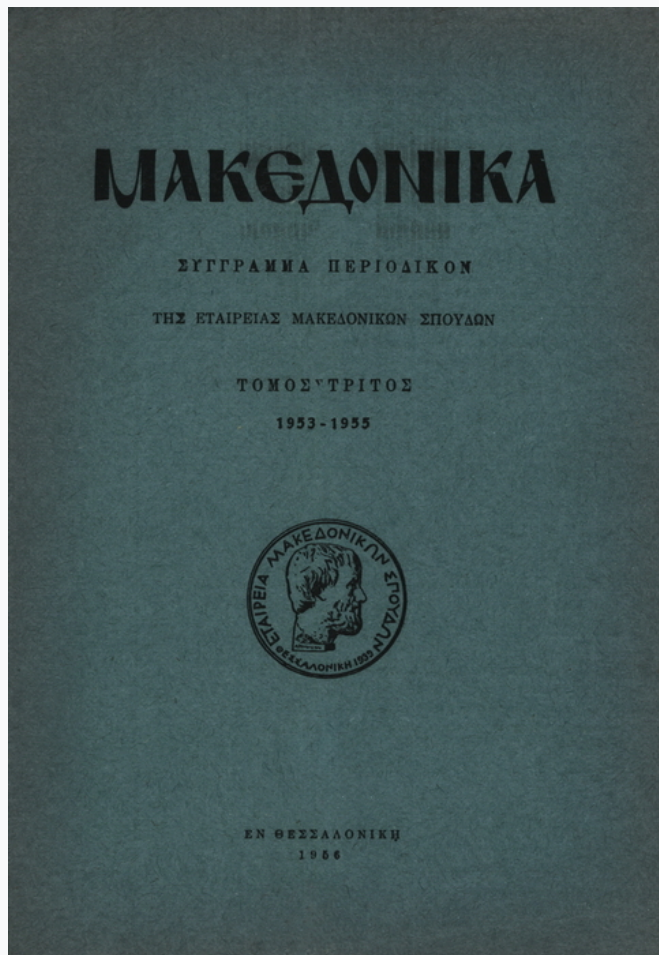

Μακεδονικά

Τόμ. 3 (1956)

Δεισιδαιμονία

Στίλπων Π. Κυριακίδης

doi: [10.12681/makedonika.1118](https://doi.org/10.12681/makedonika.1118)

Copyright © 2015, Στίλπων Π. Κυριακίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κυριακίδης Σ. Π. (1956). Δεισιδαιμονία. *Μακεδονικά*, 3, 422-424. <https://doi.org/10.12681/makedonika.1118>

Ἰατρίδου. Συλλογὴ δημοτικῶν ᾠμάτων παλαιῶν καὶ νέων, σ. 92 (= Οἰκονομίδου, Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου, σ. 106, ἀρ. 43). C. F. Abbott, Songs of modern Greece, σ. 74. Μέλωσ Ο. Μελιέ, Τραγούδια τῆς Ρούμελης, σ. 15. Ἡ παραλλαγή ἀποτελεῖ ἐνδιαφέρον παράδειγμα προσαρμογῆς παλαιότερων ᾠμάτων εἰς νεώτερα παρόμοια περιστατικά. Πρβλ. καὶ Λαογραφία, τ. Ε', σ. 76, ἀρ. 50 καὶ 51.

7. Παραλλαγή τοῦ γνωστοῦ διηγηματικοῦ ᾠσματος <Ἡ μάννα ἡ φόνισσα>. Βλ. Πολίτου, Ἐκλογαί, ἀρ. 91.

8. Τοπικὸν συγκρότημα ἐκ διαφορῶν διστίχων. Τὸ γύρισμα κοινότατον.

9. Παραλλαγή γνωστοῦ ᾠσματος, εὐρέως διαδεδομένου. Παραλλαγὰς βλ. Μανούσου, Τραγούδια ἐθνικά, σ. 196. Passow, ἀρ. 460. Ζωγράφειος Ἀγών, τ. Α', σ. 70, ἀρ. 8. Ἀρχελάου, Συνασός, σ. 170, ἀρ. 11. Παχτίκου, ἀρ. 139. Μουσική, τ. Γ', σ. 79, 83, 149. Σόκου, Ἡμερολόγιον 1896. Νεοελληνικά Ἀνάλεκτα, τ. Α', σ. 91, ἀρ. 26. Τζιάτζιου, Τραγούδια Σαρακατσανέων, σ. 75, ἀρ. 185. Ἡ παραλλαγή εἶναι ἀξία προσοχῆς, διότι προσηρμόσθη λόγω πιθανῶς τοπικοῦ ἐπεισοδίου εἰς Τούρκους, ἐνῶ κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς λοιπὰς παραλλαγὰς ὁ σύζυγος καὶ φονεὺς εἶναι Ἕλλην (Μανώλης), ὁ δ' ἐραστὴς Γενίτσαρος.

10. Παραλλαγὰς βλ. Οἰκονομίδου, Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου, σ. 89, ἀρ. 13. Παπαζαφειροπούλου, Περισυναγωγή, σ. 111, ἀρ. 76. Παχτίκου, ἀρ. 186 καὶ 204. Λαογραφία, τ. ΙΑ', σ. 171, ἀρ. 26. 201, ἀρ. 15.

11. Τὸ ᾠσμα ᾄδεται ὑπὸ πολλὰς μορφὰς καὶ παραλλαγὰς. Σημειώνομεν προχειρῶς τὰς ἀκολουθοῦσας. Ἀραβαντινοῦ, σ. 123, ἀρ. 155. 124, ἀρ. 156. Χασιώτου, ᾠσματα, σ. 35, ἀρ. 3. 38, ἀρ. 7. 39, ἀρ. 8. 195, ἀρ. 13. Passow, ἀρ. 304α. Λελέκου, Ἀνθολογία 1868, σ. 11, ἀρ. 4. 13, ἀρ. 5. — Ἐπιδόρπιον, σ. 13. Ἀρχελάου, Συνασός, σ. 189. Ἀσωπίου, Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον 1889, σ. 174, ἀρ. 9. Ἐβδομάς, τ. Α', σ. 40. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος, τ. Η', σ. 402. Θ', σ. 342. Ζωγράφειος Ἀγών, τ. Α', σ. 6, ἀρ. β1. 6-7, ἀρ. β2. 99, ἀρ. 100. 185, ἀρ. 16. Κανελλάκη, Χιακά ἀνάλεκτα σ. 374, ἀρ. 111. Φαῖσος οἱ οὐλοῦ, Τὰ Σύλατα, σ. 42. Σακελλάριου, Κυπριακά, τ. Β', σ. 82, ἀρ. 27. Λουλουδοπούλου, Ἀνέκδοτος συλλογὴ, σ. 194.

ΣΤΙΑΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑΙ.

1. Μετὰ τὸ φαγητὸ ξένος ἢ συγγενὴς καλεσμένος στὴ φιλιὰ δὲν πρέπει νὰ τινάζῃ καὶ νὰ διπλῶνῃ τὴν πετσέτα τοῦ φαγητοῦ, γιατί διώχνει τὶς προξενιές.

2. Μετὰ τὸ φαγητὸ δὲν κάνει νὰ σκουπίζῃς τὰ χέρια τρίβοντας τὸ νὰ μὲ τ' ἄλλο, γιατί αὐτὸ διώχνει τὸ μπερεκέτι καὶ φέρνει πτώχεια.

3. Δὲν κάνει νὰ χύνῃς ἀκάθαρτο νερὸ ἀπὸ λούσιμο τὴ νύχτα, γιατί μπορεῖ νὰ πάθῃς μεγάλο κακό, βουβαμάρα, στράβωμα τοῦ στόματος. Κι αὐτὸ, γιατί γυρνοῦν τὴ νύχτα οἱ νεράϊδες καὶ καθὼς ρίχνεις τὸ ἀκάθαρτο νερὸ τὶς λερώνεις.

4. Δὲν κάνει νὰ κατουρῇς νύχτα καταμεσῆς τοῦ δρόμου καὶ περπατῶντας, γιατί σ' ἐκδικιέται ὁ διάβολος, ποὺ λερώνεις τὸ τραπέζι του.

5. Νὰ μὴ κλειδώνης κλειδαριά, ὅταν δὲν εἶναι νὰ κλειδώσης πόρτα, γιατί κλειδώνεις τὴν τύχη τοῦ σπιτιοῦ.

6. Δὲν κάνει νὰ δανείζῃς ξεῖδι τὴ νύχτα. Κι ἂν εἶναι ἀνάγκη, μονάχα σὰν ρίξῃς μέσα κάρβουνο.

7. Νὰ μὴ σφυρῇς τὴ νύχτα στὸ σπῖτι μέσα, γιατί μαζεύονται οἱ διαβόλοι.

8. Δέν κάνει τὴν ἡμέρα τ' Ἀϊγαννιοῦ (29 Αὐγούστου) νά κόβῃς μὲ μαχαίρι καρπούζι ἢ πεπόνι, ὅπως κάθε μέρα.

Δηλαδή δὲν πρέπει νά κόβῃς τὸ «κεφάλι», πού λέγεται, τοῦ καρπούζιου ἢ τοῦ πεπονιοῦ καί πού εἶναι ἀπὸ τὴ μεριά τοῦ μίσχου.

9. Δέν κάνει τὴν ἴδια μέρα νά τρώς κόκκινα σταφύλια, γιατί αὐτὴ τὴ μέρα χύθηκε αἷμα ἀπ' τὸν Ἰωάννη Προδρόμο.

10. Ἄν ἀλείψῃς τὸν τοῖχο τῆς βρύσης μὲ βούτυρο τὴν νύχτα τῶν Χριστουγέννων, σάν τὸ νερὸ τῆς βρύσης θὰ τρέχῃ τὸ βούτυρο ἀπ' τὰ πρόβατα.

11. Ἄν ἡ σπιτονοικυρά, ὅταν ἦταν νύφη, τὸ εἶχε ταγμένο νά μὴ ζυμώνῃ τὴν Παρασκευὴ καί ζυμώσῃ, τὸ ψουμὶ μουχλιάζει.

Ἀπ' αὐτὸ προήλθε καί ἡ ἀπαγόρευσις : Δέν κάνει νά ζυμώνῃς Παρασκευὴ μέρα, γιατί μουχλιάζει τὸ ψωμί.

12. Ἐάν μένῃ ἡ πυρουσιὰ στὴ φωτιά χωρὶς νά 'χῃ τίποτα ἀπάνω, βάζεις χρέος.

13. Ἐάν βγάξῃ φωτιά ἡ πυρουσιὰ, καθὼς καίγεται ἡ καπνιά, ὅσες σπίθες πετάει, τόσες δραχμὲς θὰ δώσῃς.

Κατ' ἄλλους : θὰ πάρῃς.

14. Ἐάν παίξῃς μὲ καρβουνόξυλο ἢ μὲ ξύλο ἀναμμένο στὴν ἄκρῃ, θὰ κατορθώσῃς τὸ βράδυ στὸ στρώμα.

15. Ἐάν τὴν Πρωτοχρονιὰ ὁ πρῶτος ἐπισκέπτης πατήσῃ τὸ κατῶφλι μὲ τὸ δεξιὸ του πόδι, ἡ χρονιὰ θὰ πάῃ γοῦρε, ἂν ὅμως μὲ τ' ἀριστερό, θὰ πάῃ ἐνάντια.

Σημειώσεις εἰς τὰς ἀνωτέρω δεισιδαιμονίας

Αἱ ἀνωτέρω δημοσιεύμεναι δεισιδαιμονίαι προέρχονται ἐξ Ἀργούς Ὁρестικοῦ, συνελέγησαν δ' ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους Κεραπτισόγλου. Αὗται εἶναι κοιναὶ εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα. Δυστυχῶς μέχρι τοῦδε δὲν ἔγινε συστηματικὴ περισυλλογὴ τῶν νεοελληνικῶν δεισιδαιμονιῶν οὐδὲ συγκέντρωσις τῶν σποραδικῶς δημοσιευθεισῶν εἰς δυσπρόσιτα πολλάκις σήμερον δημοσιεύματα,¹ ὥστε νά εἶναι δυνατὸς ὁ ἀκριβέστερος καθορισμὸς τῆς γεωγραφικῆς ἐξάπλωσεως ἐκάστης αὐτῶν. Σημειῶνω δι' ἐκαστὴν ὅσα προχείρως ἔχω ὑπ' ὄψιν.

1. Τὴν δεισιδαιμονίαν γνωρίζω ὡς κοινήν. Ὁ ἀποδιδόμενος ὅμως εἰς αὐτὴν λόγος εἶναι ἐκασταχοῦ διάφορος. Ἐν Κομοτινῇ ἀποφεύγεται τὸ δίπλωμα τῆς πετσέτας ὑπὸ τῶν φιλοξενουμένων μετὰ τὸ φαγητόν, διότι ὑπάρχει ὁ φόβος, ὅτι δὲν θὰ ἐπισκεφθῶσιν ἐκ νέου τὸν φιλοξενούντα.

2. Τὴν δεισιδαιμονίαν δὲν γνωρίζω ἀλλαχόθεν.

3. 4. Αἱ δεισιδαιμονίαι ἔχουν σχέσιν πρὸς τὴν παλαιὰν πίστιν, ὅτι ἡ νύξ ἀνήκει εἰς τοὺς δαίμονας, τοὺς ὁποίους εἶναι δυνατόν νά ἐνοχλήσῃ ὁ χύνων ἀκάθαρτα ὕδατα ἢ οὐρῶν. Ὡς πρὸς τὴν χύσιν τῶν ὑδάτων δὲν ἔχω τι πρόχειρον νά σημειώσω. Ὡς πρὸς τὸ οὐρεῖν σημειῶνω τὰς ἐκ Κομοτινῆς δεισιδαιμονίας (Λαογραφία, τ. Β', σ. 414, ἀρ. 76 καὶ 77) καί τὴν ἐξ Αἴνου. (Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φυλολογικὸς Σύλλογος, τόμ. Θ', σ. 349). Αἱ δεισιδαιμονίαι εἶναι πανάρχαιαι, ἀναφερόμεναι ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου (Ἔργα καὶ ἡμέραι στ. 727 κέ.).

*Μηδ' ἄντ' ἡελίου τετραμμένος ὀρθὸς ὀμιχεῖν,
αὐτὰρ ἐπεὶ κε δύῃ, μεμνημένος, ἔς τ' ἀνιόντα
μήτ' ἐν δὲφ μήτ' ἐκτὸς ὁδοῦ προβάδην οὐρήσῃς*

¹ Τὸ βιβλίον τοῦ Α. Κ α ρ α γ ι ἀ ν ν η, Δεισιδαιμονίας δοκίμιον. Σμύρνη 1872, δὲν πληροῖ τὴν ἔλλειψιν.

μηδ' ἀπογυμνωθεῖς· μακάρων τοι νύκτες ἔασιν·
 ἐζόμενος δ' ὃ γε θεῖος ἀνὴρ, πεπνυμένα εἰδώς,
 ἦ ὃ γε πρὸς τοῖχον πελάσας ἐνεργέος αὐλῆς.

Τὰ τοῦ Ἡσιόδου ἐπαναλαμβάνει καὶ τὸ πυθαγόρειον σύμβολον «Πρὸς ἥλιον τετραμμένος μὴ οὔρει».¹ Τὸ τοῦ Ψευδοφωκυλίδου² *μηδ' ἀθέατα δείξης ἡλίῳ*, τὸ ὁποῖον ὁ T. A. Sinclair ἐν τῇ ἐκδόσει του τῶν Ἑργων τοῦ Ἡσιόδου σχετίζει πρὸς τὰ ἀνωτέρω εἶναι τελείως ἄσχετον. Ἀφορᾷ εἰς τὰ ἐν τῷ τάφῳ κείμενα λείψανα τῶν νεκρῶν. Οἱ στίχοι εἶναι σαφεῖς.

μὴ τύμβον φθιμένων ἀνορύξης, μηδ' ἀθέατα
 δείξης ἡλίῳ καὶ δαιμόνιον χόλον ὄρασης.

Τὸ διὰ τὴν προφύλαξιν κάθισμα κατὰ τὴν οὔρησιν ἀντικατέστησε πιθανῶς εἰς τὰ νεώτερα ὁ τριπλοῦς ἐμπυσαμός, τοῦ ὁποῖου εἶναι γνωστὴ ἡ ἀποτροπῆς δύναμις.³

5. Καθ' ὅσον γνωρίζω, ἡ δεισιδαιμονία εἶναι κοινή, ὃ δὲ μαγικὸς αὐτῆς λόγος διαφανής. Τὸ κλειδωμα ἰσοδυναμεῖ πρὸς μαγικὸν κόμβον.

6. Καὶ ἡ δεισιδαιμονία αὕτη εἶναι κοινή. Ἑσημειώθη ἐν Κύπρῳ (Λαογραφία, τ. Γ', σ. 514,6), ἐν Σοποτῷ Καλαβρύτων (αὐτ. τ. Η', σ. 216,6) καὶ ἐν Κυνουρίᾳ (αὐτ. τ. ΙΑ', σ. 637).

7. Τὴν δεισιδαιμονίαν ἔσημειωσα ἐκ Κομοτινῆς (Λαογραφία, τ. Β', σ. 409, ἀρ. 34).

8. 9. Αἱ δεισιδαιμονίαι ἔχουν σχέσιν πρὸς τὴν ἀποτομὴν τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ τὸ χυθὲν αἷμα. Γνωρίζω αὐτὰς καὶ ἐκ Κομοτινῆς.

10. Ἡ ἐπάλειψις τῆς κρήνης διὰ βουτύρου ἰδιάζει κυρίως εἰς τὰς κτηνοτροφικὰς περιοχάς. Ὁ μαγικὸς λόγος εἶναι διαφανής. Ἑσημειώθη ὑπὸ τοῦ Δ. Λουκοπούλου ἐξ Αἰτωλίας (Λαογραφία, τ. Η', σ. 38,9).

11. Ἡ δεισιδαιμονία ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ δυσοίωνον τῆς Παρασκευῆς. Πρβλ. Jungbauer, Freitag, ἐν Hoffmann-Krayer-Bächtold-Staubli, Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens, τόμ. III, στ. 45 κέ.

12. Ἡ δεισιδαιμονία μου εἶναι ἄγνωστος ἀλλαχόθεν. Ὁ μαγικὸς αὐτῆς λόγος εἶναι διαφανής.

13. Ἡ δεισιδαιμονία ἀνήκει εἰς τὸν κύκλον τῆς πυρομαντείας καὶ ἐμπυροσκοπίας παρὰ τῷ καθ' ἡμᾶς λαῷ. Πρβλ. Ν. Γ. Πολίτου, Πυρομαντεία καὶ ἐμπυροσκοπία παρὰ τῷ καθ' ἡμᾶς λαῷ (Λαογραφία, τ. Γ', σ. 345 κέ. = Λαογραφικὰ Σύμμεικτα, τ. Γ', σ. 148 κέ.). Εἰς τὰ ἐκεῖ σημειούμενα πρόσθετος καὶ τὰ ἐν Λαογραφίᾳ, τ. Θ', σ. 14. ΙΑ', σ. 638. Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον, τ. Α', σ. 309. Παρατηρητέον ὅτι ἡ σπινθηροβολία ἐρμηνεύεται συνήθως ὡς καταλαλιά.

14. Τὴν δεισιδαιμονίαν γνωρίζω καὶ ἐκ Κομοτινῆς,

15. Ἡ δεισιδαιμονία ἔχει σχέσιν μὲ τὴν συνήθως κρατοῦσαν γνώμην περὶ τῆς ἀγαθῆς δυνάμεως καὶ τοῦ εὐοίωνου τοῦ δεξιοῦ, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται τοῦ θεοῦ, ἐν ᾧ τὸ ἀριστερὸν τοῦ διαβόλου.

ΣΤΙΑΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

¹ H. D i e l s, «Die Fragmente der Vorsokratiker»³ τόμ. I, σ. 360 (281).

² Poetae lyrici Graeci, rec. Th. Berg,³ τ. II σ. 465 στ. 100.

³ Ἡσιόδου τὰ ἅπαντα, ἐκδ. Καρόλου Σίττλ. Ἀθήναι 1889, σ. 306, στ. 760.